

Literair vertalen in Portugal

De informatie over Portugal in het CEATL-onderzoek naar de inkomenspositie van literaire vertalers in de EU-landen is summier (zie de post '[Vertaaltarieven Europees vergeleken](#)' van Matthijs Bakker van 10 augustus 2009). Daarom lijken wat aanvullende aantekeningen 'uit het veld' op hun plaats. Wat zijn de ervaringen van een vertaler van Nederlandstalige literatuur in Portugal?

Vertalen voor een extraatje

Getuige het CEATL-onderzoek is Portugal het EU-land waar het verschil tussen werkelijk betaald minimum (€ 9 voor 1800 aanslagen) en aanbevolen minimumtarief (€ 18) zowel absoluut (€ 9) als procentueel (100 %) het grootst is. En waarschijnlijk is dat verschil ook het minst realistisch, want in werkelijkheid ligt het betaalde minimum aanzienlijk lager (bij veel uitgeverijen € 6) en is het aanbevolen minimumtarief in feite eveneens het werkelijk betaalde maximumtarief. Maar goed, de Portugese Vereniging van Vertalers (*Associação Portuguesa de Tradutores*, APT) maakt zich sterk voor een betere honorering voor vertalers en roept haar leden op niet onder de aanbevolen minimumprijs te werken. In hoeverre zij daarin slaagt, is mij niet bekend. Wel weet ik dat veel literaire vertalers in Portugal niet bij de APT zijn aangesloten en dat uitgevers zich weinig gelegen laten liggen aan de aanbevelingen van de vertalersvereniging. Dat is ook meteen het probleem met een internationale studie als het CEATL-onderzoek, dat zich baseert op gegevens van de aangesloten nationale vakverenigingen. Uit het onderzoek blijkt niet dat er onder de circa 1300 geregistreerde APT-leden maar 44 zijn die ooit opgaven dat ze ook literatuur vertaalden. Ook literatuur, naast vele andere tekstsoorten. Of ze werkelijk literair vertaalden of alleen maar aangaven dat ze dat ook graag zouden willen, wordt niet duidelijk. Bekende literaire vertalers kom ik onder die 44 niet tegen. Die afficheren zich doorgaans ook niet als professionele vertalers. Het leeuwendeel van de goede literaire vertalers is schrijver en/of academicus. Daarnaast zijn er heel veel mensen die een taal hebben gestudeerd en taaldocent zijn die naast hun gewone werk een extraatje verdienen met het vertalen van literatuur.

Subsidies

Het aantal vertalers dat kan leven van literair vertaalwerk is buitengewoon klein – ik ken er geen

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek
<http://www.boekvertalers.nl>

een. Er bestaat geen Portugees Fonds voor de Letteren waar ze werkbeurzen kunnen aanvragen. De uitgevers kunnen in een aantal gevallen wel vertaal- en/of productiesubsidies krijgen uit het buitenland. Bijvoorbeeld van het [Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds](#) (NLPVF) en van het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL). Met die subsidies in het vooruitzicht kunnen door de fondsen erkende vertalers van Nederlandstalig werk met de uitgevers onderhandelen over een fatsoenlijker honorarium. In de afgelopen twaalf jaar is het me niet gelukt hoger dan € 14 of € 15 per pagina van 1800 aanslagen te bedingen. Dat is dan een eenmalig bedrag, waarvoor de vertaler in feite zijn vertaling verkoopt aan de uitgever, zonder recht op royalty's bij herdruk, leenrecht of vergoedingen voor ander gebruik van zijn tekst. Daar ontvangt de uitgever dan zeventig procent (NLPVF) of twee derde (VFL) van terug via subsidie, zodat de vertaling hem respectievelijk maximaal € 4,50 of € 5,00 per pagina kost. Maar ondanks alle plechtige verzekeringen van fondsen, agenten en vertalers dat die subsidie echt komt, houden de meeste uitgevers graag een slag om de arm, want stel dat de subsidie niet komt... Ik heb daarom al verschillende malen twee contracten met de uitgever moeten sluiten: een voor het geval dat de subsidie komt en een ander voor het geval dat die niet komt. De subsidie kwam gelukkig altijd, anders was het honorarium € 8 geweest.

Vicieuze cirkel

Omdat het Nederlandse en Vlaamse fonds niet blindelings alle vertalingen subsidiëren maar een literair kwaliteitscriterium hanteren en omdat niet alle uitgevers bekend zijn met de subsidiemogelijkheden voor Nederlandstalige literatuur, wordt niet alles direct uit het Nederlands vertaald. Regelmatig worden boeken via het Engels, Frans of Duits vertaald. Dat was tot zo'n jaar of tien geleden soms ook nodig omdat er niet voldoende vertalers uit het Nederlands waren. Maar universitaire opleidingen, begeleiding van beginnende vertalers en workshops en mentoraten van de fondsen hebben een zestal erkende literaire vertalers opgeleverd die het totale aanbod Nederlandstalige literatuur (recentelijk vijf à zes titels per jaar) goed aankunnen. Niettemin blijven er vertalingen uit tussentalen verschijnen. Soms omdat er geen subsidie wordt toegekend, maar vaker omdat de uitgevers menen dat het goedkoper en sneller werken is met een onderbetaalde

vertaler die ze al kennen. Kwaliteit telt minder dan prijs en snelheid. Uitgeverijen zijn gewend matige vertalingen te ontvangen, die dan door een redacteur zonder enige kennis van de brontaal worden opgepiept. Lage honoraria, snelheidseisen en oppiepwerk houden zo het gemiddelde niveau laag en zorgen voor een moeilijk te doorbreken vicieuze cirkel.

Kwaliteitseisen

Die cirkel wordt alleen doorbroken door uitgevers die hogere kwaliteitseisen stellen aan de vertalingen. Die zijn er gelukkig ook. Omdat de fondsen via hun subsidiesysteem met erkende vertalers ook een kwaliteitsgarantie inbouwen, zijn die uitgevers bereid gebruik te maken van de subsidies voor Nederlandstalige literatuur. Binnen het subsidiesysteem gelden echter ook regels voor het aantal werken van dezelfde auteur dat gesubsidieerd kan worden – hoogstens twee in hetzelfde genre en eventueel nog een in een ander genre. Met als gevolg dat een derde of vierde boek vaak niet komt of weer voor een lage prijs uit een andere taal vertaald moet worden. De verkoopcijfers van Nederlandstalige literatuur zijn niet dusdanig dat de uitgevers het risico van dure vertalingen zonder subsidie aandurven. Wanneer ze van een eerste druk met een oplage van 1500 exemplaren zo'n 800 exemplaren verkopen, zijn ze niet ontevreden maar evenmin bereid een volgend boek geheel op eigen risico uit te geven.